

ИЗВРШНО РЕЗИМЕ

ИЗВЕШТАЈ

ОД МОНИТОРИНГОТ НА ПРИМЕНАТА НА ЗАКОНОТ ЗА СОЦИЈАЛНА ЗАШТИТА ВО ДЕЛОТ НА СОЦИЈАЛНИТЕ УСЛУГИ ВО ПЕРИОДОТ ЈУНИ 2019 - ЈУЛИ 2021

Мрежа за заштита
од дискриминација

Издавачи: Коалиција „Сексуални и здравствени права на маргинализираните заедници“ МАРГИНИ Скопје, Мрежа за заштита од дискриминација

Автори: Тона Карева, Христина Здравеска, Антигона Аљиљи

Уредничка: Наташа Бошкова

Лектура: Виолета Танчева-Златева

Графичко уредување: Бојана Мицевска

Печати: Контура

Тираж: 100

Скопје, февруари 2022

МРЕЖА ЗА
ЗАШТИТА ОД
ДИСКРИМИНАЦИЈА

FOUNDATION ФОНДАЦИЈА
OPEN OTBOPENO
SOCIETY OPIIITECTBO
MACEDONIA MAKEDONIJA

Проектот „Мрежа за заштита од дискриминација: Здружена акција за унапредување на еднаквоста и социјалната правда на маргинализираните заедници“ е финансиран од Фондацијата Отворено општество – Македонија. Содржината е единствена одговорност на авторите и на гранителот и на ниту еден начин не може да се смета дека ги изразува гледиштата и ставовите на Фондацијата Отворено општество – Македонија.

Обезбедувањето на квалитетни социјални услуги е од особена важност за ублажување на сиромаштијата и промовирање на самостојното и пристojно живеење на граѓаните.^[1] Република Северна Македонија е социјална држава, во која социјалната правда е издигната на ниво на темелна вредност на уставниот поредок, а на сите граѓани им се гарантира еднаквост во слободите и правата пред Уставот и законите. Социјалната држава ја коригира нееднаквоста, ги штити оние категории граѓани кои се во тешка материјална положба и промовира социјална правда.

Социјалната правда е важен сегмент на Уставот, кој посочува кон обврските на државата да обезбеди социјална правда, солидарност и сигурност за своите граѓани. Уставот јасно ги наведува одговорностите на државата кон граѓаните, вклучувајќи ја и социјалната заштита на најмаргинализираните општествени групи.^[2] Преку донесување на политики и мерки надлежните институции ја спроведуваат социјалната политика и ги овозможуваат функционирањето и организацијата на социјалната заштита, во кои спаѓа и воспоставувањето на социјалните услуги. Дејноста на социјалната заштита се обезбедува преку остварување на права на парична помош од социјална заштита и обезбедување на социјални услуги и други мерки утврдени со Закон. Обезбедувањето на квалитетни социјални услуги има огромно значење за ублажување на сиромаштијата, како и за промовирање на самостојно и пристojно живеење на граѓаните.

1. Јосифовска Б. и Петревски М., Анализа на обезбедувањето на социјални услуги на локално ниво: резултати од мониторинг на општините Прилеп и Долнени, 2019.

2. Устав на Република Северна Македонија, Собрание на РСМ, 17 ноември 1991 година. <<https://www.sobranie.mk/content/Odluki%20USTAV/UstavSRSM.pdf>>

Во 2019 година, со донесувањето на новиот Закон за социјална заштита^[3], се даде законска основа за воспоставување нови услуги кои ќе им помогнат на одделни групи полесно да се информираат, интегрираат, ресоцијализираат и воопшто, поедноставно да функционираат во заедницата во која живеат. Примарната обврска за обезбедување на социјални услуги ја имаат центрите за социјални работи, но во овој процес е дадена можност за вклучување и на локалната самоуправа, здруженијата на граѓани, физички лица и приватниот сектор во обезбедувањето и давањето услуги во заедницата.

Социјални услуги кои се обезбедуваат согласно Законот за социјална заштита од 2019 година се: услуги на информирање и упатување, услуги на стручна помош и поддршка, услуги на советување, услуги во домот, услуги во заедницата и услуги за вонсемејна заштита.

Системот за социјална заштита како клучни институции ги предвидува Министерството за труд и социјална политика, ЈУ Завод за социјални дејности и центрите за социјални работи. Во Република Северна Македонија работата и ефикасното функционирање на институциите генерално се наоѓа на ниско ниво. За граѓаните е тежок пристапот до институциите во однос на остварување на одредени права, а посебно во делот на информираност за права кои им следуваат и начинот како да ги остварат. Затоа преку овој документ се анализира состојбата на граѓаните за степенот на користење на социјални права и информираноста за нив во рамки на македонското законодавство, т. е. Законот за социјална заштита.

Социјалната заштита е област која бара постојано приспособување, како кон потребите на корисниците така и кон реалните можности на системот и на државата за спроведување на политиките.

3. Закон за социјалната заштита, „Службен весник на РСМ“ бр. 104 од 23.5.2019 година. <https://www.mtsp.gov.mk/content/pdf/zakoni/2019/28.5_zakon_SZ.pdf>

Овој Извештај дава оценка на функционалноста на постојните услуги за социјална заштита, со осврт на спроведувањето на постојниот Закон за социјална заштита и функционалноста на центрите за социјална работа и другите даватели на социјални услуги. Извештајот се фокусира на три целни групи, и тоа Роми, жени жртви на насилство и лица со попреченост, токму поради нивната специфична положба во општеството. Поради специфичната положба во општеството на овие групи, тие секојдневно се соочуваат со дискриминација и неможност да се интегрираат во општеството и во голем дел се зависни од социјални трансфери.

Извештајот најпрво дава преглед на законската и институционална рамка за воспоставување и спроведување на социјалните услуги на национално и локално ниво. Понатаму, нуди анализа на податоците добиени од терен во однос на задоволството на Ромите, луѓето со посебни потреби и жртвите на родово базирано насилство со достапните услуги, нивните потреби за надградба или воспоставување на дополнителни услуги, како и податоци добиени од стручни лица кои работат на обезбедување на различни видови услуги во центрите за социјална работа во Скопје, Тетово и Прилеп, и услуги што ги обезбедуваат граѓанските организации. Токму затоа, овој Извештај наведува заклучоци и препораки кои ги воочуваат предизвиците со кои и центрите за социјална работа и граѓаните се соочуваат, и цели кон унапредување на системот на социјална заштита во делот на социјалните услуги.

Заклучоци

Законот за социјална заштита има доволна ширина на услугите и дава законски основ за воспоставување на различни видови услуги, но од одговорите добиени од испитаниците кои користеле или имаат потреба да користат некоја од услугите произлегува дека не постои доволна информираност за видовите на достапни услуги.

Центрите за социјална работа, како јавни установи за социјална заштита со јавни овластувања за вршење на работите од социјалната заштита, постапуваат согласно закон и своите надлежности. Центрите за социјална работа вообичаено опслужуваат повеќе од две општини и најчесто се сместени во поголемите општини. Во помалите и рурални општини нема истурени единици на центрите за социјална работа. Тоа навистина претставува проблем, затоа што граѓаните се принудени да патуваат до најблискиот Центар за социјална работа, што претставува финансиска и географска бариера за пристап до правата и услугите од социјална заштита.

Центрите за социјална работа не располагаат со доволен број стручен и технички персонал, како и соодветна техничка опрема, канцеларии, теренски возила, компјутерска опрема, со кои ќе овозможат соодветни услови за работа со сите категории граѓани. Проблем претставува и немањето на соодветен простор за чекање. Честопати се случува во една иста просторија да се примаат и да се работи со по двајца корисници, со што не е обезбедена дискреција на клиентите.

Жителите на општините Прилеп, Тетово и Град Скопје имаат на располагање голем број социјални услуги во делот на социјална превенција, вонинституционална и институционална заштита, согласно законската регулатива. Нивното спроведување на терен ги открива слабостите и просторот за подобрување на испораката и искористеноста на услугите.

Во Општина Тетово, како урбана општина заедно со 5 рурални општини од Тетовскиот Регион, и тоа: Општина Боговиње, Општина Желино, Општина Јегуновце, Општина Теарце и Општина Брвеница, предизвик е постоењето на еден Центар за социјална работа и немањето доволно кадар (дополнително обучуван персонал) кој би можел да одговори на сите барања на граѓаните.

Соработката на центрите за социјална работа со единиците на локалната самоуправа, чија територија, односно граѓани ги опслужува, може да се оцени како незадоволителна. Недоволната соработка меѓу институциите на локално ниво укажува на недоволна комуникација и координација меѓу надлежните, што резултира со низок квалитет на услуги дадени на граѓаните, незадоволство од остварените услуги, недоволно информирање во врска со достапните услуги од социјална заштита и, секако, отсуство на дел од услугите предвидени со Законот за социјална заштита.

Во повеќето центри за социјална работа, и покрај постоењето на дневни центри, беше истакната потребата од отворање засолништа за жени жртви на семејно насилство, стари лица, бездомни лица и деца на улица. Во целиот Полошки Регион (Тетово е дел од Полошкиот Регион) не постои згрижувачки центар за жени жртви на семејно насилство и родово базирано насилство. Советувалишниот центар при ЦСР – Тетово речиси и не ја нуди таа услуга и жртвите се препраќаат во Скопје. Истиот проблем е посочен и во Општина Прилеп, каде што, иако има опремен згрижувачки центар за жени жртви на семејно насилство, тој не е пуштен во функција.

Граѓаните се соочија со предизвици предизвикани од ковид-19 во однос на остварување на услуги и права од социјална заштита најмногу поради физичката неможност, односно непристапност за директно одење во институции и поднесување конкретни барања. Државните институции ги затворија вратите за граѓаните

намалувајќи ги капацитетите, воведувајќи смени за ротирање во работењето на вработените, создавајќи дополнителни метежи пред институциите, нејаснотии во постапките за остварување на правата согласно економските мерки – и со сето тоа дополнително ги доведоа граѓаните во ризик при набавувањето на потребната документација за остварување на правата и услугите.

Граѓаните покажуваат поголемо задоволство од услугите што ги добиваат од здруженијата на граѓани, изјавувајќи дека пристапот до здруженијата и остварувањето на потребните услуги им е полесен отколку пристапот до државните институции. Сепак, анализата покажува дека услугите што граѓанските организации ги обезбедуваат за маргинализираните заедници се главно обезбедени од домашни и странски донатори, со што отсуствува одржливост во нивното траење и финансирање. Од друга страна, постапката за лиценцирање на граѓански организации како даватели на социјални услуги е долга и комплицирана и ги обесхрабрува да ја спроведат и да обезбедат финансирање на дел од услугите од буџетот на Министерството за труд и социјална политика.

Во однос на правната рамка, потребно е нејзино дополнување со донесување на подзаконски акти, стандарди и правила преку кои ќе може Законот за социјална заштита соодветно да се операционализира и полесно да се следи степенот на имплементација на одредбите и евентуално нивно усогласување со реалните потреби на терен.

Генерален заклучок од анализата на сите три општини е дека се проблематизира информирањето на корисниците за постоење или непостоење на одредени услуги за остварување на правата на социјална заштита поради состојбата со пандемијата предизвикана од ковид-19, која дополнително придонесе за пролонгирање на постапките и доцнење со остварување на услугите. Особено од почетокот на 2020 година, па сè до денес,

е вистински предизвик навреме да се оствари услуга од социјална заштита особено поради недостигот или ротирањето на кадар заради потребата од следење на протоколите поврзани со ковид-19.

Создавањето на современ систем на социјална заштита кој соодветно ќе одговори на предизвиците со кои институциите се соочуваат, а согласно оваа анализа особено центрите за социјална работа на локално ниво и нивната соработка со други локални и национални институции, претставува исклучително важен процес заради подобрување на актуелната состојба во државата.

Препораки

Воспоставување воедначена пракса за обезбедување на услугата советување и упатување и обезбедување на оваа услуга на еднаков начин за секој граѓанин.

Воспоставување единствен систем за водење евиденција на дадените социјални услуги и нивно издвојување од правата за парична помош.

Донесување правилници со цел детално да се пропишат начинот, обемот, нормативите и стандардите за давање на услугите, за оние услуги за кои сè уште не се донесени правилници во сите региони.

Поедноставување на постапката за лиценцирање на граѓанските организации.

Формирање на повеќе центри за поддршка на згрижувачки семејства согласно бројот на згрижувачи во сите региони.

Обезбедување посебни простории за услугите за советување и нивно користење.

Обезбедување на услугата лична асистенција и за деца под 6 години и за лица над 65 години, како и обезбедување на услугата на лица со други попречености, на кои им е потребна помош заради овозможување независно и самостојно живеење и учество во заедницата.

Обезбедување доволен број лични асистенти во сите региони.

Обезбедување на услугата помош и нега во домот и за лицата кои живеат во домаќинство со лице со заснован работен однос и старо лице со целосно сочуван функционален капацитет.

Обезбедувањето на услугата помош и нега во домот во вршење инструментални активности доколку во домаќинството живеат две или повеќе лица корисници на услугата, да не се ограничува во вкупно траење до 40 часа месечно за сите лица, односно времетраењето на услугата да се одреди согласно индивидуалните потреби.

Инвестирање во социјалната инфраструктура за жени жртви на семејно и родово базирано насилство. Државата (може и во соработка со локалните самоуправи) да инвестира во минимум сместувачки капацитети според препораките на Истанбулската конвенција. Покриеноста со сервиси е особено важна во местата каде што воопшто не постојат сместувачки капацитети.

Отворање прифатилишта и дневни центри за други ранливи категории лица, какви што се бездомници, жртви на семејно насилство, корисници на недозволен супстанции, кои сега се препраќаат во институции низ земјава (конкретно Тетово и Прилеп).

Вработување дополнителен кадар во ЦСР Тетово и Прилеп. Согласно анализата, постои недостиг на вработени за функционирање на центрите. Со цел надминување на проблемот со долгото чекање на корисниците за остварување на услуги и права, а оттука и подобрување на нивното задоволство, потребно е да се зајакнат капацитетите на центрите со стручен персонал.

Да се зголеми соработката меѓу институциите на локално ниво, посебно соработката на центрите со општините. Дополнително да се подобри соработката и добрата организираност на центрите (локалната власт) со националната власт (МТСП). (Проблемот со воспоставување соработка на повисоко ниво е изразено во Тетово).

Потребно е да се обезбедат соодветни просторни услови за прием и работа со клиенти во ЦСР (се јавува како битна потреба во сите региони).

Потребно е да се прошират, односно да се воведат специјализирани социјални услуги во сите општини.

Потребно е да се забрза процесот на воведување меѓуресорско поврзување на ЦСР и останатите институции, со цел да им се олесни на корисниците обезбедувањето на потребната документација.

Подобра интерна организација во самите центри за социјална работа и нивната соработка со националната власт, посебно во почитување на протоколите во врска со состојбата предизвикана со ковид-19, со тоа што нема да се оштетат корисниците на услуги.

Едукација и информирање на граѓаните за запознавање со сите услуги што им се достапни од страна на центрите за социјална работа, освен основните права на парична помош.

